

Ravnopravne NISMO ukoliko se NE MOŽEMO i NE SMIJEMO kretati

Piše: Milica Bonar i uređivački tim zenskamreza.ba

Ne možemo biti potpuno integrisane u društvo i zajednicu ukoliko nemamo pristup administrativnim centrima, obrazovnim institucijama, zdravstvenim ustanovama i uslugama koje one nude, pa i samom javnom saobraćaju.

Istraživanja na globalnom nivou pokazuju da su različite marginalizovane grupacije izložene višestrukim oblicima diskriminacije te da zapadaju u takvo stanje siromaštva koje, između ostalog, onemogućava njihovu mobilnost, a samim tim i pristup različitim uslugama koje nudi lokalna zajednica.

Žene treće dobi općenito imaju niža primanja u odnosu na muškarce u istom dobu, a slične nejednakosti prisutne su i kada je u pitanju dostupnost ostalih materijalnih dobara poput posjedovanja automobila ili stana.

Mnoge osobe treće životne dobi, naročito žene, žive u kućama same i bez srodnika, tako da danas možemo govoriti o feminizaciji starosti.

Varja Nikolić, koordinatorica Centra za zdravo starenje općine Centar Sarajevo, ističe da su istraživanja provedena 2015.godine pokazala su da su žene 65+ godina populacija sa najizraženijom stopom siromaštva: **„Istraživanja provedena u BiH direktno pokazuju da mnoge od njih nemaju niti ušteđevinu, polise osiguranja, a mnoge niti penziju ili bliske srodnike iz inostranstva koji bi im to poslali. Programom aktivnog starenja osobe treće životne dobi ostaju duže zdrave i ne gledaju se samo kao korisnici i korisnice socijalnih i penzionih fondova. Deset volontera/ki iz Centra za zdravo starenje sada dva puta sedmično obilazi osobe koje nisu pokretne i pomaže im u svakodnevnim aktivnostima. Sada smo uključeni i u projekat mjerenja dostupnosti usluga kulturne ponude u gradu kao što su pozorišne predstave ili posjete muzeju kroz omjer njihove slušljivosti i gledanosti za osobe treće životne dobi. Posljednji put kada su članovi/ce Centra posjetili pozorište, dobili su galeriju za takvu projekciju, i iskrivili su vratove da nešto vide i čuju“**, navodi Nikolić¹.

U BiH problem mobilnosti posebno dotiče žene na selu i često predstavlja enormnu i teško rješivu prepreku.

Zastarjela saobraćajna infrastruktura i neuređenost unutrašnjeg saobraćaja između urbanih i ruralnih centara rezultira činjenicom da žene na selu zavise od neredovnih prevoznih linija, ilegalnog prevoza ili dobre volje muških članova porodice kako bi mogle neometano da se kreću ka urbanim centrima u smislu zadovoljenja svojih životnih potreba, prije svega ekonomskih, socijalnih, kulturnih i zdravstvenih.

Nevjerovatna je činjenica da pored konkretnih problema sa prevozom dodatni problem često znaju predstavljati i nacionalno podijeljeni davaoci usluga u saobraćaju, te se žene nerijetko suočavaju sa osudama sredine u slučaju da odluče koristiti se uslugama prevoza koje im nude „oni drugi“².

Konjević Polje je mala lokalna zajednica udaljena nekih 25 km od Bratunca, općine kojoj administrativno pripada, a Ifeta Merjemić, predsjednica udruženja „Jadar“ iz Konjević Polja navodi³ da ovo mjesto nema nikakav prevoz do najbližih većih mjesta poput

¹ Izlaganje povodom 10 godina Ženske Mreže BiH, konferencija 23.11.2018., Sarajevo

² Izvještaj organizacija civilnog društva o primjeni zaključnih zapažanja i preporuka CEDAW komiteta za Bosnu i Hercegovinu 2013-2017

³ Intervju M.Bonar, 21.11.2018.

Bratunca ili Srebrenice, izuzev taksija koji može izabrati i da ne dođe: „ **Taksistima plaćamo da nas odvezu do Bratunca i često to neće. Pokušale smo tražiti pomoć od lokalnih vlasti da uvedu jednu liniju koja lokalno saobraća do Bratunca i odbili su nas, jer im je to trošak. Pitam se šta je sa ženama koje nemaju da plate taj taksu. Sad je problem u svemu, a ne možemo ništa dok žena nije ekonomski ojačana da može živjeti od svoga rada. Žene se obično bave poljoprivredom, što je veoma težak život. Nemate kina, pozorišta, nemate udruženja, niti bilo kakvih kulturnih dešavanja. Udruženje „Jadar“ je jedini prostor gdje se mi žene okupljamo**“, kaže Ifeta, ističući da je nova inicijativa ovog udruženja za otvaranjem frizerskog salona u njegovim prostorijama pokušaj da se postigne njihova mobilnost⁴ : „ **Ljudi me nisu shvatali kada sam rekla da ženu ta frizura zbog koje mora otići u Bratunac i platiti taksu 20 KM, plus nekoga ko će ostati sa djecom za to vrijeme najmanje košta, a izlet u Bratunac je dođe 100 maraka. Ona znači ostavlja svoj posao taj dan, svoju djecu na čuvanje i ostaje dužnik toj osobi da će joj nekada nešto uraditi da se revanšira, još dok plati sendvičić od 2-3 marke, frizura koja inače košta 20 do 25 KM najmanje košta. Odlazak kod doktora je posebna priča, jer svi mi u Konjević Polju prijavljeni smo kod porodičnih ljekara, ali taj sistem ne funkcioniše, pa kada se najavimo da rezervišemo termin, a to mi se lično dešavalo, i dobijete termin npr. u 13 sati, dođete na red u tri, pola 4, a tada nema nikakvog prevoza, nema ni taksija. Moraš sam da se snalaziš, da nađeš nekoga ko će te voziti, a ovima koji prevoze moraš platiti duplo više**“, navodi ona.

Jedina postojeća linija u Konjević Polju jeste dačka linija koja svaki dan odvozi i u isto vrijeme dovozi đake u Bratunac u školu, te nema gotovo nikakvih međugradskih linija jer se i ono što je postojalo svakodnevno ukida: „ **Frizerski salon još uvijek nije zvanično počeo da radi jer mi još uvijek organizujemo obuku za frizerski zanat. Cilj nam je nakon obuke zvanično registrovati vlastiti frizerski salon, što bi direktno predstavljalo projekat ekonomskog osnaživanja povratnica. Žene na obuci vježbaju i stiču praksu na ženama lokalne zajednice, koje za ovu mogućnost čuju na našim radionicama i druženjima. Ja se šalim s tim da žene sa napravljenom frizurom idu ponovo raditi u polje**“, kaže Ifeta.

Žene izvan većih gradova često imaju manju mogućnost pristupa informacijama zbog društvenih kontakata s užim krugom ljudi, te udaljenosti institucija u kojima mogu dobiti takve informacije. Sa druge strane, bez obzira na činjenicu da je široka upotreba interneta naša svakodnevica, moramo u obzir uzeti visok stepen informatičke **nepismenosti** stanovništva u BiH i vjerodostojnost informacija plasiranih na internetu, ali i generalno stepen elementarne pismenosti stanovništva .

Naime, žene sa nižim stepenom obrazovanja često navode da su im informacije nerazumljive i da moraju da traže usmena tumačenja njihovih prava, a ta tumačenja su nerijetko različita.

Ista situacija je i sa slijepim ili osobama oštećenog vida, sluha, govora, sa gluhim i nagluhim osobama kojima je većina informacija potpuno nepristupačna - ne postoje pisana uputstva dostupna na Brajevom pismu, a komunikacija sa osobljem je također otežana.

Merjemić potcrtava da žene u ruralnim sredinama ne znaju koja su njihova osnovna prava, te da je uzrok tome njihova nedovoljna ekonomska osnaženost: „ **U naše udruženje dolaze žene izudarane, a kada ih pitam šta im se desilo, one kažu da to nije ništa osim jednog šamara i da se to mora trpiti zbog djece. Pitam se da li je potrebno da bude**

⁴ Cijene frizerskih usluga u Konjević Polju u jedinom improvizovanom frizerskom salonu u prostorijama udruženja „Jadar“ su i više nego simbolične.

više od tog jednog šamara i koliko šamara treba biti da bi žena znala da se nad njom provodi nasilje. To je sve zbog toga što žene nisu ekonomski osnažene, jer ove koje jesu dolaze redovno i na sastanke udruženja, imaju motivaciju da budu aktivne i traže informacije, znaju da imaju neka prava za sebe. Dostupnost informacija je najvažnija, jer žena ne može ako ne zna svoja prava znati ni prava svoga djeteta i ne može tražiti ni pomoć. Rijetko koja žena u Konjević Polju zna dok je mi ne uputimo i dok ne ode u opštinu ili službu za socijalni rad da kaže da smo je mi iz udruženja poslale“, navodi Merjemić.

Pored ovih, dodatni problem predstavlja i pristup zdravstvenim ustanovama i njihovim uslugama. Usluge koje pružaju zdravstvene ustanove nisu adekvatne niti izdiferencirane, tako da na jednom mjestu i nerijetko u neadekvatnim prostorima čekaoica pružaju usluge istovremeno djevojčicama, trudnicama i ženama srednje i starije dobi.

U BiH žene na selu nemaju pristup specijalističkim zdravstvenim uslugama, jer se sve specijalističke službe nalaze u gradovima.

Već u startu je isključena jednaka dostupnost zdravstvenim uslugama i ženama na selu, i onima u manjim gradovima i u predgrađima velikih gradova.

Nema opravdanja za to da bilo koja žena umre od oboljenja koja su se redovnim pregledima mogla na vrijeme otkriti i liječiti, samo zbog toga što nije imala mogućnosti da pristupi pregledima.

Mobilnost osoba sa invaliditetom nije problem kada je u pitanju dostupnost frizerskih usluga ukoliko npr. postoje dovoljno široka vrata za prolazak invalidskih kolica poput ovoga u Konjević Polju, ali je nemobilnost ovih osoba s druge strane, široko zloupotrijebljena na posljednjim izborima kada su članovi mobilnih timova posjećujući domove osoba koje nisu mogle samostalno otići na birališta, glasali u njihovo ime: „*To je strašno. Znam da to rade i da je naročito teško među stanovništvom oštećenog vida npr. kada se umjesto tih osoba popunjavaju glasački listići ili im se otvoreno sugeriše da glasaju za određenu stranku što je naročito veliki problem među stanovništvom koje je nepismeno ili nema pristup informacijama, kakvih je u ruralnim sredinama mnogo. Živimo u sistemu gdje je muškarac glavni, ali toliki procenat samostalnih roditeljki ne može ne govoriti u prilog činjenici da one bolje znaju šta je potrebno za njihovo domaćinstvo jer su tegleća radna snaga i po čitav dan u polju i oko djece. I njima takvima ekonomski neosnaženim i nepokretnima nije nikakav argument da muškarac natrpa cekere kada dolazi s posla i donese kući da mu se skuha ono što on hoće jer upravlja finansijama“, kaže Merjemić.*

Brojna istraživanja potvrđuju da u globalnom kontekstu, populacija koja živi u siromašnijim gradskim četvrtima, za razliku od stanovnika elitnih dijelova grada, nema pristup gradskom prevozu (ili finansijska sredstva) koja bi omogućila odlazak u kupovinu ili obavljanje poslova na nekom drugom mjestu.

Dostupnost prevoza predstavlja jedan od ključnih faktora koji utiču na marginalizaciju i isključenost u seoskim sredinama u cijelom svijetu.

Ukoliko domaćinstvo posjeduje automobil, ono lakše postaje integrisano u društvo, jer u poneka sela autobus vozi samo nekoliko puta dnevno, još rjeđe preko vikenda, ili kasno uveče uopće ne funkcioniše.

U Bosni i Hercegovini vlada apsolutni apsurd po ovom pitanju - dok cijene goriva rastu, statusni simbol predstavlja automobil u privatnom vlasništvu. Razvijenost saobraćajnica kao i usluga javnog prevoza, uvezanost ruralnih područja kao i prigradskih naselja sa administrativnim centrima nije prioritet u infrastrukturnim ulaganjima i razvojnim planovima i programima. Dok zemlje Evrope čine svoj maksimum da smanje emisiju štetnih

plinova, i ulažu maksimalno na uvezanosti i dostupnosti, mi i dalje imamo najsiromašniju željezničku mrežu u Evropi i takav red vožnje koji apsolutno ne zadovoljava potrebe onih koji svakodnevno radi posla, zdravlja, obrazovanja i zabave imaju potrebe da se kreću. Sa pravom si postavljamo pitanje da li će BiH vlasti, na svim novoima, pitanje mobilnosti društveno ranjivih kategorija, ali i svih nas, staviti u prioritetna pitanja rješavanja za naredni period.

Ženska mreža BiH smatra da je bitanje mobilnosti društveno ranjivih kategorija, a posebno višestruko marginalizovanih žena i djevojčica od iznimne važnosti za unapređenje kvalitete života žena i djevojčica u BiH i da direktno utiče na kvalitetu života. Smatramo da to treba da bude jedno od prioriteta pitanja novih zakonodavnih i izvršnih vlasti u narednom periodu, počev od DANAS.

Osobe sa invaliditetom su najbrojnija manjinska grupa na svijetu, koja prema statistici Svjetske zdravstvene organizacije obuhvata 15% populacije.

Agenda 2030. za održivi razvoj svojim programom obuhvatila je rad na osiguranju rodne jednakosti u obrazovanju te jednak pristup svim razinama obrazovanja i stručnoj obuci za ranjive grupe, uključujući osobe sa invaliditetom i djecu u ranjivom položaju.

Dijana Brozek, aktivistkinja neformalne grupe „Posebna mama“ iz Sarajeva, kao majka djevojčice sa invaliditetom kaže kako ni teži slučajevi invaliditeta od njenog djeteta nisu naišli ni na kakvu podršku odgovornih institucija kako bi ono bilo uključeno u nastavni proces i život u lokalnoj zajednici općenito: ***„Mogu samo zahvaliti faktoru sreće što nije imala problem sa pohađanjem nastave, jer je učiteljica pristala na to da se obrazuje da bi joj mogla biti dovoljna potpora u nastavnom procesu. Tražila sam da mi bude dodijeljen asistent za moje dijete i nisam naišla ni na kakvu potporu od strane nadležnih institucija, a to nisu ni gori slučajevi od mog djeteta. Žalosno je da na Međunarodni dan osoba sa invaliditetom jedna sedmogodišnja djevojčica bez ruke pokušava uručiti letke našim sugrađanima, a oni je zaobilaze. To je naša svijest i naš mentalitet, a ona je sasvim normalno dijete kao i sva druga djeca“***, navodi Dijana⁵.

Aktivistkinje neformalne grupe „Posebne mame“ ukazuju i na druge probleme sa kojima se redovno susreću, a na koje oni koji donose odluke ne smatraju prioritetom u rješavanju. Jedno od takvih pitanja je i nepostojanje registra svih osoba sa područja lokalne zajednice koji imaju poteškoće u kretanju, kao i činjenica da skoro niti jedna općina u Bosni i Hercegovini nema izrađenu socijalnu kartu svojih građanki i građana.

U ove decembarske dane podsjećamo naše čitateljke i čitatelje na veliki snijeg koji je pao prije dvije godine, i u potpunosti blokirao glavni grad BiH. Ulice su se čistile po prioritetima, ali među tim prioritetima se nisu našle one ulice u kojima žive osobe i djeca koja se kreću uz pomoć kolica. Zbog sniježnih padavina koji su blokirali ulaze i ceste, mnoge/i od njih nisu izašli iz kuće skoro dvije sedmice, a lijekove i osnovne životne potrebštine su im donosili prijatelji i poznanici. Ako je ovako u Sarajevu, kako li je tek u drugim malim lokalnim zajednicama?

Iskoristićemo u nastavku teksta vrijeme ali u drugom kontekstu.

Posebna Mama, Anela Kozica, zastupnica i samozastupica roditeljki djece sa poteškoćama u razvoju i roditeljki čija su djeca preminula je tek nakon smrti svoje kćerke shvatila da koncept vremena BiH institucije doživljaju na različite načine. ***„Da biste ostvarili prava na invalidninu od koje nerijetko cijela porodica živi, vama je često potrebno nekoliko***

⁵ Intervju M. Bonar, 03.12.2018., Međunarodni dan osoba sa invaliditetom

*mjeseci. I pored toga što sam univerzitetski obrazovana, niko nije htjeo da me zaposli upravo zato što sam imala dijete sa poteškoćama u razvoju. A to isto dijete - niko nije htjeo. Ja nisam imala pomoć u kući, nisam imala nikoga ko bi preuzeo brigu i odgovornost i čuvao moje dijete dok bih ja otišla do jedne, druge, treće institucije, kopirala, ovjerila, predala papire za invalidninu. Često, gurajući preteška i neadekvatna kolica idem ulicom, iz jedne opštine u drugu. U instituciju ne mogu - rampe nema. Ulicom ne mogu - na sve strane parkirana vozila. Taksi neće da vozi dijete u kolicima, a taksi i košta. Od čega da platim?“. Nakon isklustva smrti djeteta, Anela ukazuje na nove probleme „,,**Nakon smrti moje kćerke pojavljuje se problem preregistracije auto na svoje ime. Auto je bilo vlasništvo moje malobodne kćerke, auto je zapravo bilo njeno ortopedsko pomagalo - sredstvo mobilnosti**“.*

„Kada dobijete smrtni list, naše institucije su vrlo ažurne. Automatski vam se sve zatvori. Automatski ste onemogućeni naslijediti novac od svog djeteta nakon njegove/njene smrti, jer je banka već sve račune zatvorila. Za dženazu sam taj dan morala platiti 2000 KM, , a taj mi novac nikad niko neće vratili. Za ostavinski postupak vam dodijele notara i dok se to pokrene, prođe ko zna koliko vremena, a što je najgore od svega, u raspodjeli imovine se pojavljuje i otac koji je neredovno plaćao alimentaciju i snosio obavezu brige i izdržavanja djeteta“, kaže Anela Kozica, zastupnica i samozastupnica „Posebna mama“⁶.

I postavlja javno pitanje:

„Da li mi, Posebne mame, imamo ikakvu podršku i razumijevanje u ovoj državi? Da li iko čuje naše probleme, da li se ti problemi ikoga tiču? Da li vam smetamo? Da li trebamo da se sakrijemo i sklonimo i sebe i svoju djecu kako ne bismo narušavale idealnu sliku Bosne i Hercegovine koju pokušavate prodati strancima? Zar je potrebno da majke žive u izolaciji jer društvo ne čini apsolutno ništa kako bi bilo odgovorno prema nama kao i prema drugim marginalizovanim grupama?“

Programom Agende 2030. za održivi razvoj <http://www.zamisli2030.ba> je predviđena *briga za sve i da niko nije ostavljen/a #nooneleftbehind.*

Bosna i Hercegovina, koja je pristupila Agendi 2030, ima zaista još jako puno posla da uradi.

⁶ Godišnja konferencija Ženske Mreže BiH, 21.10.2018., savjetovanje sa predstavnicom VSTV u vezi sa unapređenjem pristupa pravosuđa BiH vulnerabilnim kategorijama.